

Araştırma Makalesi • Research Article

Şêx Suleyman el-Xalidiyê Sêrtî û Sê Helbestên Wî yên Kurdî

Süirtli Şeyh Süleyman el-Halidî ve Üç Kürtçe Şiiri

Sheikh Suleyman al-Khalidi of Siirt and His Three Kurdish Poems

Mesut Arslan *

Kurte: Şêx Suleyman, yek ji helbestvanên mutesewif e ku di sedsala 20an de bi Kurdî helbest nivîsine. Ligel Erebi û Farisi bi Kurdî jî sê helbestên wî hene lê ev helbest di dîwana wî ya destxet de cih nagirin. Herwiha ev helbestên wî yên Kurdî heta niha bi tîpên Latîni jî nehatine weşandin. Loma helbestvaniya wî ya Kurdî nebûye mijara lêkolînê. Di vê gotarê de emê cara pêşîn van her sê helbestên wî bi tîpên Latîni biweşînin. Ji van helbestan a pêşî di sala 1919an de li Stenbolê hatiye weşandin. Sernavê helbestê “Vîna Weten”, mijara wê hezkirina welêt e. Li gorî vê helbestê, Şêx Suleyman hevdemê Ebdurehîm Rehmiyê Hekarî ye ku di helbestê de terz û fikriyata wan dişibe hev. Helbesta wî ya din di nav nameyê Erebi de jî Seyid Eliyê Fındikî re hatiye nivîsîn. Helbesta sêyem jî mersiyeyek e ku jî bo Şêx Zeynelabidin hatiye nivîsîn. Di vê gotarê de emê pêşî behsa kurtejiyana Şêx Suleyman bikin peyre van her sê helbestên wî yên Kurdî jî aliyê rûxsar û naverokê ve vekolin. Bi vê xebatê armanca me ev e, em van helbestên ku nayê zanîn biweşînin da ku Şêx Suleyman jî di dîroka edebiyata Kurdî de cihê xwe bigire.

Peyvên Sereke: Edebiyata Kurdî ya Klasîk, Şêx Suleymanê Xalidî, Nameyên Menzûm, Seyid Eliyê Fındikî, Ebdurehîm Rehmiyê Hekarî.

Öz: Şeyh Süleyman, yirminci yüzyılda Kürtçe şiir yazan mutasavvıf şairlerdendir. Kendisinin Arapça ve Farsçanın yanı sıra Kürt dilinde de üç şiiri vardır. Ancak bu üç şiir kendisinin yazma divanında yer almamaktadır. Ayrıca bu şiirler şimdiye kadar Latin harflerine de aktarılmamıştır. Bu nedenle Şeyh Süleyman’ın Kürtçe şairliği şimdiye kadar araştırma konusu olmamıştır. Bu makalede Şeyh Süleyman’ın bu üç Kürtçe şiirini ilk kez Latin harflerine aktaracağız. Şeyh Süleyman’ın ilk Kürtçe şiiri 1919 yılında İstanbul’da yayımlanmıştır. “Vîna Weten” başlıklı bu şiirin konusu yurt sevgisidir. Buna göre Şeyh Süleyman, Kürt şiirinde Abdurrahim Rahmi Hakkarî’nin çağdaşdır. Bu iki şairin üslubu ve şiir anlayışı da birbirine yakındır. Şeyh Süleyman’ın diğer bir Kürtçe şiiri Seyyid Ali Fındikî’ye yazdığı Arapça bir mektubun içinde yer almaktadır. Şeyh Süleyman’ın üçüncü ve son Kürtçe şiiri ise Şeyh Zeynelabidin’in ölümüne yazdığı mersiyedir. Bu çalışmada önce Şeyh Süleyman’ın hayatı hakkında kısaca bilgi vereceğiz. Ardından bu üç Kürtçe şiirini içerik ve şekil yönünden analiz edeceğiz. Bu çalışmada amacımız şairin bilinmeyen bu şiirlerinin yayımlanması ile Şeyh Süleyman’ın Kürt edebiyat tarihi içindeki yerini bulmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Klasik Kürt Edebiyatı, Şeyh Süleyman Halidî, Manzum Mektup, Seyyid Ali Fındikî, Abdurrahim Rahmi Hakkarî.

* Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi, Türkiye’de Yaşayan Diller Enstitüsü, Kürt Dili ve Kültürü Anabilim Dalı

ORCID: 0000-0002-7929-0631 mesutarslan@artuklu.edu.tr

Cite as/ Atıf: Arslan, M. (2024). Şêx Suleyman el-Xalidiyê Sêrtî û sê helbestên wî yên Kurdî. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(1), 105-125 <http://dx.doi.org/10.18506/anemon.1417704>

Received/Geliş: 10 January/Ocak 2024

Accepted/Kabul: 22 April/Nisan 2024

Published/Yayın: 30 April/Nisan 2024

Abstract: Sheikh Suleyman is one of the sufi poets who wrote Kurdish poetry in the twentieth century. He has three poems in Kurdish as well as Arabic and Persian. However, these three poems are not included in his written divan. Moreover, these poems have not been transliterated into Latin letters until now. Therefore, Sheikh Suleyman's Kurdish poetry has not been the subject of research until now. In this article, we will transcribe these three Kurdish poems of Sheikh Suleyman in Latin letters for the first time. Sheikh Suleyman's first Kurdish poem was published in 1919 in Istanbul. The subject of this poem, titled "Vîna Weten", is love for the homeland. Accordingly, Sheikh Suleyman was a contemporary of Abdurrahim Rahmi Hakari in Kurdish poetry. The style and understanding of poetry of these two poets are also close to each other. Another Kurdish poem of Sheikh Suleyman is included in an Arabic letter to Sayyid Ali Findiki. Sheikh Suleyman's third and last Kurdish poem is the elegy he wrote on the death of Sheikh Zeynelabidin. In this study, we will first give brief information about Sheikh Suleyman's life. Then we will analyze these three Kurdish poems in terms of content and form. Our aim in this study is to publish these unknown poems of the poet, and to ensure that the Sheikh Suleyman finds his place in the history of Kurdish literature.

Keywords: Classical Kurdish Literature, Sheikh Suleyman al-Khalidi, Verse Letter, Sayyid Ali Findiki, Abdurrahim Rahmi Hakkari.

Destpêk

Gelek helbestvanên Kurdî hene helbestên wan di wereqên destxetan de an jî di rûpêlên kovar û rojnameyên berê de veşartî mane. Ji ber ku lîteratura Kurdî ya nivîskî baş nehatiye lêkolînkirin, ev helbest jî nehatine berhevkirin, derbasî tîpên Latîni nebûne û nehatine weşandin; loma xebera gelek kesan ji wan nîne. Ji ber vê yekê jî ev helbestvan di xebatên li ser dîroka edebiyata Kurdî de cih nagirin. Yek ji wan helbestvanan Şêx Suleymanê kurê Şêx Ebdullah el-Xalidiyê Sêrtî ye (bi navê xwe yê fermî Süleyman Yüksek, 1876-1972).

Cara pêşîn gava em li ser nameyên menzûm ên Seyid Eliyê Findikî (m. 1967) dixebitîn rastî navê Şêx Suleyman hatin (bnr. Arslan, 2023: 698-699). Di nav *Mektûbata* Findikî de sê heb nameyên Şêx Suleyman hebûn (S. E. Findikî, 2020: 208-218). Ev name bi Erebi bûn lê di nav de nimûneyên helbesta Kurdî jî hebûn. Yek ji wan nimûneyên Kurdî nameyeke menzûm a Şêx Suleyman bû (2020: 210). Berdewamiya xebatê de me dît ku Şêx Suleyman yek ji helbestvanên Kurdî yên serdema Osmanî bûye. Helbesta wî ya "Vîna Weten" di 11ê Hezîrana 1919an de di jimara 9an a kovara *Kurdistanê* de hatiye weşandin. Bi vî rengî jimara helbestên Kurdî yên Şêx Suleyman bûne du û dîroka helbestvaniya wî jî giha serdema Osmanî. Helbesta din a Şêx Suleyman jî di nav *Mecmû'eti'l-Qesa'ida* wî ya destxet de derkete pêşiya me. Ev mersiyeyek bû ku li ser mirina Şêx Zeynelabidin (m. 1964) hatibû nivîsîn. Bi vî rengî di destê me de sê heb helbestên Kurdî yên Şêx Suleyman çêbûn.

Şêx Suleyman xwedî dîwaneke destxet e. Ev dîwana ku heta niha nehatiye neşirkirin, orijînal wê li ba neviyê wî ye; em jî li ser kopyeya dijîtal a destxetê xebitîn.¹ Di vê dîwanê de helbestên Şêx Suleyman ên bi Erebi û Farsî cih digirin lê tê de hiç helbestên Kurdî nînin. Ango wî ev her sê helbestên xwe yên Kurdî di dîwanê de bi cih nekirine. Loma helbestvaniya Kurdî ya Şêx Suleyman baş nehatiye zanîn û nebûye mijara lêkolînên akademîk. Bi vê nivîsê armanca me jî ew e ku em van helbestên wî yên Kurdî biweşînin da ku Şêx Suleyman êdî di dîroka edebiyata Kurdî de cihê xwe bigire.

1. Kurtejiyana Şêx Suleymanê Xalidî

Şêx Suleyman di sala 1876an de li Sêrtê hatiye dinê. Navê bavê wî Şêx Ebdullah e. Şêx Ebdullah, xelîfeyê Şêxê Hîzanê bû. Malbata Şêx Suleyman ji neviyên Şêx Mûsa el-Hemzewî ne ku dibêjin nesla wan digihe sehabe Xalid bin Welîd (m. 642). Şêx Suleyman, pêşî li ber destê bavê xwe dest bi xwendinê dike. Peyre dibe feqeyê Şêx Mehmûd Cemaleddînê Sêrtî û îcazeta ilmî ji wî distîne. Piştî xwendina ilmî ew berê xwe dide tesewîfê û hem li ba Şêx Mihemed Hezînê Firsafî (Şêxê Hezîn, m. 1892) hem jî li ba kurê wî Şêx Fexriddîn (m. 1914) ders dixwîne û di sala 1911an de ji Şêx Fexriddîn îcazet werdigire. Ew, di sala 1972yê de li Sêrtê wefat dike û li Goristana Şêx Mûsa li kêleka bapîrê xwe tê veşartin (Akay, 2021: 338; Salih&Salih, 2022, 23-24).

¹ Birêz Sedat Akay, ev *Dîwana* Şêx Suleyman ji neviyê wî wergirtiye, sûretê hemû wereqan girtiye û li ser dîwanê gotarek weşandiye (bnr. Akay, 2021). Li ser daxwaza me wî kopyeya dijîtal a dîwanê bi me re parve kir, em jê re minetdar in.

Şêx Suleyman, xwedî gelek berhemên ilmî û dîwaneke destxet e ku hê nehatiye weşandin (Akay, 2021: 338). Di nav van berheman de ya ku bi edebiyata Kurdî re têkildar ew e ku wî qesîdeya “Eya insan” a Şêxê Hezîn bi Erebi şerh kiriye û li Helebê daye çapkirin: *Kitabu Hibeti'l Mennan Şerhu Qesîdeti Eya Insan*, Heleb: Metbe‘etu's-Sûriyye, 1387 (Ji bo wergera Tirkî ya vê şerhê bnr. Aydın&Bulut, 2016: 199-276).

Şêx Suleyman, di tesewîfê de ji terîqeta Neqşibendî ji şaxa Xalidî ye. Her du murşîdên wî jî -Şêxê Hezîn û Şêx Fexriddîn- Xalidî ne (Aydın&Bulut, 2016:101). Xalidîti, di sedala 19 û 20an de li nav Kurdan gelek belav bûye û hem li ser civaka wan hem jî li ser edebiyata wan têsîreke mezin kiriye; ji nav vê êkolê gelek helbestvanên Kurdî derketine (bnr. Adak, 2017: 59-64). Yek ji wan helbestvanên Kurdî-Xalidî jî Şêx Suleyman e. Sebebê zêdebûna helbestvanên Kurdî di nav Xalidiyan de ew e ku murşîdê wan ê mezin Mewlana Xalidê Şarezoriyê Kurdî (m. 1827), bi xwe jî helbestvan bû; wî bi Erebi, Farsî û Kurdiya Goranî helbest nivîsîne ku dîwana wî ya bi sê zimanan di sala 1844an de li Stenbolê çap jî bûye (bnr. Arslan, 2014: 69-73).

Ji bilî helbestvaniyê hunereke din a Şêx Suleyman jî xettatî ye. Çaxê medreseyê ew bi xet (xweşnivîsî), resim û tezhîbê re jî elaqedar bûye û di van huneran de gihîştîye asteke bilind (Akay, 2021: 338). Wî bi destê xwe bi navê *Mecmû'eti'l-Qesa'id* mecmûeyeke helbestan nivîsiye ku ji bo edebiyata Kurdî ya klasîk çavkaniyeke girîng û berfireh e. Ev mecmû'eya qesîdeyan jî 154 rûpelan pêk tê û di 14 Receb 1392/24 Tebax 1972yan de xilas bûye. Vamikiddin Aydın destxeta vê mecmûeyê di nav kitêbeke xwe de wekxwe çap kiriye (Aydın, bêdîrok, 1-173). Di nav vê mecmûeyê de gelek medhiye û mersiye hene. Bo nimûne, Şêx Suleyman li ser mirina murşîdê xwe Şêx Fexriddîn du heb mersiye nivîsîne lê ew ne bi Kurdî ne; yek Erebi, yek Farsî ye (Aydın, b.d., 90-94). Dîsa Şêx Suleyman çar heb mersiye ji bo Şêx Zeynilabîdîn nivîsîne lê ew jî hemû ne bi Kurdî ne; du Erebi, yek Farsî, yek Kurdî ye (Aydın, b.d., 140-144). Mersiye ya wî ya Kurdî me li jêr tîpguhêziya wê kir.

2. Helbestên Kurdî yê Şêx Suleyman

2.1. “Vîna Weten”

Helbestvaniya Şêx Suleyman pir kevn e. Helbesta wî ya bi sernavê “Vîna Weten” di sala R. 1335/M. 1919an de di jimara 9an a kovarê *Kurdistanê* de tê weşandin (Şêx Suleyman, 1335: 148-149). Xwediyê vê kovarê Mehmed Mihrî (m. 1957), sernivîskarê wê jî Mehmed Şefîq Erwasî (m. 1970) bû. Ev kovar di navbera salên 1919-1920an de li Stenbolê kêmanî 19 jimar hatiye weşandin lê hemû jimar li ber dest nînin. Jimarên heyî vê talîyê li Silêmanî ji aliyê Binkey Jîn ve hatine komkirin û weşandin (bnr. Salih&Salih, 2022). Li gorî jimarên heyî di vê kovarê de tenê ev helbesta Şêx Suleyman hatiye weşandin.

Helbest ji aliyê teşeya nezmê ve “musellesa mutekerrir” e (bo vê teşeyê bnr. Saraç, 2019: 107-109; Adak, 2019: 363-364). Ew ji 14 bendan, her benda wê ji sê risteyan pêk tê û risteya sêyem di her bendê de tê dubarekirin. Nimûneyeke vê teşeyê, ku kêmanî peyde dibe, di *Dîwana* Yusrî de jî heye lê ew bêmêtle e (bnr. Gezer, 2022: 60).

Ev helbest bi kêşa erûzê hatiye nivîsîn û wezna wê çar “mustefîlûn” e. Ev wezn, behra recez e û di helbesta Kurdî ya klasîk de belkî qalibê herî belav e; di *Dîwana* Melayê Cizîrî de herî zêde helbest bi vê weznê hatine nivîsîn: 17 heb (Adak, 2017: 46). Bi heman rengî di *Dîwana* Şêxê Meczûb de jî herî zêde helbest bi vê weznê hatine nivîsîn: 149 heb (Arslan, 2021: 49).

Ev helbesta Şêx Suleyman rihê serdemê dihewîne. Helbest ji aliyê rûxsarê ve nimûneya edebiyata klasîk e, wekî helbesteke Melayê Cizîrî ye lê ferqa wê naverok e. Wekî ku ji sernavê wê jî tê fêmkirin helbest bi hestên netewî li ser hezkirina welêt hatiye nivîsîn. Jixwe di helbestên vê dewrê de, bi taybetî yê ku di kovarên *Jîn* û *Kurdistanê* de tene weşandin, êdî mijarên netewî û civakî li pêş in. Behskirina mey û saqî, zulf û gerdena dilberê êdî şerm tê dîtin. Bo nimûne, Qazî Letîf di *Jînê* de bangî helbestvanên Kurdan dike ku “meken behsî uzar û zulfi yar” lê behsa tiştên li fêdeya Kurdan bikin (Bozarslan, 1985: II, 380). Sebeba vê bangê jî dîsa rihê demê ye: Kurd, di vê serdemê piştî Herba Cihanê de ji pêvajoyeke

zehmet derbas dibin û di vê qonaxê de edebiyat bi taybetî helbest ji bo hişyarkirina gel wekî alavek tê dîtin (Serfiraz, 2015: 75-76).

Bi plansaziya xwe ev helbesta Şêx Suleyman dişibe medhiyeyeke klasîk. Lê helbestvanên vê sedsalê êdî pesnê mîr û began nadin; ew ji welêt re, ji azadiyê re medhiye dinivîsin; qalib eynî jî be naverok guheriye. Di edebiyata Osmanî de “Hurriyet Kasidesi”ya Namik Kemal (m. 1888) nimûneya pêşîn û bandorker a vê serdema nû tê hesibandin (Sağlam&Yiğitoğlu, 2018: 282). Di helbesta Kurdî de jî pêşengê vê guherînê Hacî Qadirê Koyî ye (m. 1897). Jixwe di çapemeniya Kurdî ya serdema Osmanî de gelek pesnê Koyî tê dayîn û ew di warê edebiyata civakî de wekî nimûneya baş tê nîşandan (Arslan, 2016: 94-96). Em dikarin bibêjin ku Şêx Suleyman jî di vê helbestê de ekola Koyî şopandiye. Delîla vê jî ev e: Risteya mutekerrir a vê helbestê “Hubbê welaţ ji îman e”, berî wî Koyî di helbesta xwe de bi kar aniyê “Hubbî weten e delîlî îman” û ev helbesta Koyî di kovara *Jînê* de hatiye weşandin (Bozarslan, 1985: I, 306). Herwiha li jêr emê behs bikin ku di helbesta Şêx Suleyman de hin şopên din ên Koyî hene.

Helbestvanekî din ku bandor li Şêx Suleyman kiriye jî Ebdurehîm Rehmîyê Hekarî ye. Ebdurehîm Rehmî, di serdema piştî Herba Cîhanê de (1918-1919) di kovara *Jînê* de helbestvanê herî çalak e. Di 25 jimarên *Jînê* de 21 helbestên wî yên bi Kurdî hatine weşandin. Mijara sereke ya helbestên wî, welatparêzî û rewşa Kurdan a aktuel bû (Arslan, 2014: 118). Di nav van helbestên wî de ya “Destê Tenê Deng jê Naêt” jî aliyê rûxsarê ve wekî “Vîna Weten” e; musellesa mutekerrir û wezna wê çar “mustefîlûn”. Herwiha peyamên ku Ebdurehîm Rehmî û Şêx Suleyman di helbestên xwe de didin jî wekî hev in. Tenê ji sernavê kitêba Ebdurehîm Rehmî jî ev tê fêmkirin: *Gaziya Welat*. Hevpariyeyeke din a di navbera Şêx Suleyman û Ebdurehîm Rehmî de jî ev e ku ew di nav helbestên xwe de jî ayet û hedîsan îqtiabas dikin ango ji bo fikra Kurdîtiyê, ji bo şîreta xelkê referansên Îslamî bi kar tînin (bnr. Hekarî, 2016: 49, 52, 59, 61).

Di destpêka helbesta “Vîna Weten” de uslûba Şêx Suleyman pir dişibe destpêka *Nûbihara Biçûkan* a Ehmedê Xanî (m. 1707?). Ew jî wekî Xanî bi hemd û senayê dest pê dîke peyre derbasî “eql û lisan” dibe. Ji ber ku li gorî fikra berê ferqa însanî ji heywanan hiş û ziman e. Xanî, ji Xwedê re hemd dîke ku “fesahet û beyan daye lisanî/lisan daye insanî” (1986: 7). Şêx Suleyman jî wisa dest pê dîke:

Hemd û senayê ins û can bo Xaliqê kewn û mekan

Sîmayê new‘ê insan daye jê re ‘eql û lisan

Hubbê welaţ ji îman e ah Kurdistan ah Kurdistan

Piştî hemd û senayê helbestvan derbasî selat û selamê dibe, hem li pêxember hem jî li malbat û eshabên wî:

Çiqas selat û hem selam ew bit li ser Xeyru'l-enam

Hem al û eşabê kiram ew in rukna dînê Islam

Hubbê welaţ ji îman e ah Kurdistan ah Kurdistan

Piştî hemd û sena û selat û selamê helbestvan êdî derbasî mijarê dibe, dest bi hikayetê dîke. Di vir de jî şewaza Şêx Suleyman dişibe destpêka menzûmeyên Feqiyê Teyran (m. 1631-32):

Guh bidina vê hikayetê gelî biran da qişşetê

J'we ra bikim bi hîrquetê li me rabû qiyametê

Hubbê welaţ ji îman e ah Kurdistan ah Kurdistan

Pêgember ew kirye ferman *hubbu'l-weţen mine'l-îman*

‘Aşiq bibin gelî Kurdan ji bo weţen ji bo zozan

Hubbê welaţ ji îman e ah Kurdistan ah Kurdistan

“Hubbu'l-weţen mine'l-îman”, gotineke bi Erebi ye ku helbestvan di nav helbestê de ew wekî “Hubbê welat ji îman e” wergerandiyê Kurdî. Hubb, “hezkirin” e û li gorî vê hezkirina welat ji îmanê ye. Ev gotin ji berê de wekî hedîs hatiye qebûlkin; wisa belav bûye û di edebiyatê de wisa cihê xwe girtiye ku helbestvan jî “Pêgember ew kirye ferman” dibêje. Helbestvan, li jêr jî ji bo piştrastkirina fikra xwe vê carê ayetê delîl nîşan dide:

Kesê hubba weţen nekit ni‘metê xwe za‘il dikit
Ayet wisan hikim dikit ji bo xu ra mehrûm dikit
Hubbê welat ji îman e ah Kurdistan ah Kurdistan

Helbestvan, dixwaze fikra netewî bi ayet û hedîsan piştrast bike ango bingeheke dînî ji welatparêziyê re çêbike. Li jêr jî dibêje ku kesek Kurd be lê xwe mensûbî ji bilî wê hesab bike ew “mel‘ûn” dibe û ev yek bi delîla hedîsê sabît dibe ku ew “bê bab û bê qiymet” e:

Kurdê eger mensûb bibit bal geyrê xwe mel‘ûn dibit
Bi neşşê hedîs îşbat dibit bê bab û bê qiymet dibit
Hubbê welat ji îman e ah Kurdistan ah Kurdistan

Ji “neşşê hedîs” meqseda Şêx Suleyman “Xutbeya Xatirxwastinê” ya Pêxember e. Ji ber ku di vê xutbeyê de Hz. Muhemmed nifir li wan kesan dike ku bavê xwe ango nesebê xwe înkâr dikin, xwe mensûbî bavekî din hesab dikin. Li gorî xutbeyê ew kes “bêesl” in û Xwedê tewbeya van kesan qebûl nake û şahidiya wan jî qebûl nabe (Tuna, 2016: 149).

Di vê bendê de gotina “bêbab/bêbav” jî balkêş e û beyteke Hacî Qadirê Koyî têne bîra me. Ew beyta ku Koyî ji wan kesên Kurd lê Kurdînezan re digot. Baş e, Şêx Suleymanê ji Sêrtê ew beyta Koyî ji kû xwendiyê heta di bin bandora wê de maye? Bersiv kovara *Rojî Kurd* e çimkî “Modanî X” ango Xelîl Xeyalî (m. 1946), di sala 1913an de di jimara duyem a *Rojî Kurdê* de di nav nivîseke xwe de ev helbesta Koyî weşandiyê:

Eger Kurdêk qisey babî nezani
Mu‘eyyen dakî hîz e babî zani (*Rojî Kurd* 1913, 2013: 159)

Ev têkilî nîşanî me dide ku Şêx Suleyman çapemeniya Kurdî dişopand, qet nebe wî ev jimara *Rojî Kurdê* dîtiye û tê de helbesta Koyî xwendiyê. Salên piştî şer bi bandora çapemeniya Kurdî wî jî ev helbesta xwe ya “Vîna Weten” şandiyê kovara *Kurdistanê*. Ev yek rola çapemeniyê ya di edebiyata Kurdî de jî bi me dide fêmkirin.

Şêx Suleyman, piştî ku bi ayet û hedîsan bingeha teorîk a helbesta xwe danî, ji vir û pê de dest bi pesnê welêt dike:

Hubbê welat ji îman e ‘ele'l-xuşûş Kurdistan e
Menbe‘ê ‘ilm û ‘irfan e ew ji me ra sermiyan e
Hubbê welat ji îman e ah Kurdistan ah Kurdistan

Herçî welat wek şekkir e halê zozan şêrîntir e
Ew şîr û mast zehf xweştir e da em biçin bab û bira
Hubbê welat ji îman e ah Kurdistan ah Kurdistan

Helbestvan bi gotinên jêr jî behsa kerb û hesreta xwe dike. Ew ji welêt dûr e, li xêrîbiyê ye û bêriya welêt dike:

Eşqa welat dil şewitand can û ceger ew peritand

Hem eql û şebrê ma revand quwwetê ma tamam sitand
 Hûbbê welaṭ ji îman e ah Kurdistan ah Kurdistan

Şed ah ji destê firqetê şed ox ji ber vê hicretê
 Heta kengî vê ğurbetê da em biçin nêv milletê
 Hûbbê welaṭ ji îman e ah Kurdistan ah Kurdistan

Li gorî Şêx Suleyman, kesek ku welêt nahebîne, hem bêaqil e hem jî ew li cem Pêxember ne meqbûl e; pê re xîret jî qet nîne:

Herkes welaṭ nahebîna yeqîn ‘eqlê wî tu nîna
 Bal Peyğember meqbûl nîna hemiyet jê ra qet nîna
 Hûbbê welaṭ ji îman e ah Kurdistan ah Kurdistan

Helbestvan, welêt wekî “ne‘îmê ekber” bi nav dike: Li gorî baweriya Îslamê gelek bihişt/cinet hene ku mirovên bawermend li gorî dereceya başiyên xwe li wir bi cih dibin. “Ne‘îm” jî navê bihişteke ye ku di Qur’anê de jî derbas dibe, wekî Hecc/56 û Saffat/41-44 (Karagöz û yd. 2015: 96). Li gorî vê jî bo mirov li dinyayê bihiştta mezin welêt e:

Kanî welaṭ bab û bira kanî şem‘a dilê me ra
 Ew e ne‘îmê ekbera da em biçin wê keyfê re
 Hûbbê welaṭ ji îman e ah Kurdistan ah Kurdistan

Helbestvan, berî ku helbesta xwe biqedîne dîsa li pesnê welêt vedigere. Ji welêt bêhna gul û rihanan, bêhna bihiştan tê û ew pê mest bûye hetta hetta:

Welaṭê me gul û reyhan jê têtin her bihna cenan
 Em pê bûna mest û sekran hetta ebed axir zeman
 Hûbbê welaṭ ji îman e ah Kurdistan ah Kurdistan

Di vê benda dawî de helbestvan mexlesa xwe bi kar tîne û xwe dide naskirin. Li gorî vê mexlesa wî “Suleyman” e û ew ji nesla Xalidiyan e. Di kovarê de jî di naverokê de navê wî wekî “Şêx Suleyman”, di binê helbestê de jî wekî “Si‘irdî Şêx Suleymanê Xalidî” dinivîse.

Ev gotinê **Suleyman** e ji nesla Xalidiyan e
 Şahîbê derdê bêderman e qesem dikim bi Qur’an e
 Hûbbê welaṭ ji îman e ah Kurdistan ah Kurdistan

Şêx Suleyman, li herêma Sêrtê zana û helbestvanekî navdar e. Ew hê di saxiya xwe de qedr û qiymetek mezin didît. Bo nimûne, di mecmûeyeke helbestan de, ku ji aliyê Şêx Cuneydê Zoqeydî (m. 1963) ve hatiye amadekirin, du helbestên wî yên Erebi cih digirin (Adak, 2009: 137). Piştî ku ev helbesta wî ya Kurdî tê weşandin jî nav û dengê wî belavtir dibe û digihe heta kovara *Hawarê*. Helbesta “Vîna Weten” di kovara *Hawarê* de du caran tê weşandin lê bi navekî din û bi çîrokeke cuda.

2.1.1. Ji Stenbolê heta Şamê: Helbesta “Vîna Weten” di *Hawarê* de

Qedrîcan, di jimara sêyem a *Hawarê* de behsa vê helbesta Şêx Suleyman dike û hin risteyên wê bi tîpên Latîni neql dike (1932: 4-5). Qedrîcan, orjînalê wê helbestê ya ku di kovara *Kurdistanê* de hatiye weşandin nedîtiye, “Vê paşiyê yekî jî hevalê min ji min re şihreke wî dabû” dibêje. Ev anekdoteke muhîm e. Naxwe ev helbesta Şêx Suleyman tenê di rûpêlên kovarê de nemaye, ew di nav xwendeyên Kurdan de belav bûye û ji Stenbolê gihaye heta Binxetê. Lê Qedrîcan, ji bo xwediyê helbestê çîrokeke gelekî cuda neql dike: Li gorî wî xwediyê wê helbestê ji mala Bedirxaniyan “Silêman beg” e: “Silêman

beg kurê Xalid beg Bedir-xan e. Di (1890) mihaciriyê de hatiye dinê, li Stenbolê di Siltanîyê de xwendiyê, xortekî jîr, eqilmend û delal bû. Ji miletê xwe gelek hej dikir” (Kedrican², 1932: 4).

Divê pêşî em çend navan zelal bikin. Xalid beg kî ye? Li gorî nivîsa Konê Reş, Xalid beg ji mala Bedirxaniyan e; ew di 1914an de, çaxê Herba Cîhanê li Lubnanê hatiye kuştin û tirba wî jî li wir e (Konê Reş, 2017). Ji “mihaciriyê” meqsed çî ye? Di sala 1848an de piştî têkçûna serhildana Mîr Bedirxan ew û malbata wî sirgûnî Stenbol û Balqanan dibin ango “mihacir” dibin. “Siltanî” kîjan mekteb e? Navê wê yê tam “Galatasaray Mekteb-i Sultanîsi” ye, bi navê xwe yê îro “Galatasaray Lisesi”. Di serdema Osmanî de li Stenbolê dibistaneke gelek navdar e ku perwerdeya bi Frensî dide. Bo nimûne Celadet Alî Bedirxan jî li vir xwendiyê (Arslan, 2016a: 398).

Eşkere ye, “Silêman beg”ê ku Qedrican behs dike û Şêx Suleymanê Xalidîyê Sêrtî yê xwediyê vê helbestê ne heman kes in. Dibe ku di nav xelkê de li dor vê helbestê kesayetekî efsaneyî hatibe afirandin û helbestvanê wê yê heqîqî jî hatibe jîbîrkirin. An jî Qedrican ji naveroka helbestê û ji bihîstinên xwe lehengekî wiha efsaneyî çêkiribe.

Di jimara 10em a *Hawarê* de vê carê temamê vê helbestê bi sernavê “Ax Kurdistan” tê weşandin lê bi herfên Erebi (Bedirxan, 1932: 2).³ Di navbera metnê 1919an de û eva ku *Hawarê* weşandî de ferqek mezin nîne; çend nuansên biçûk hene, wekî di risteya mutekerrir de “Hubbê Welat” di ya *Hawarê* de bûye “Hubba Welat”. Di bin helbestê de xwediyê helbestê wiha hatiye nîşandan: “Silêman Bedirxan. Sala 1911”. Di dawîya helbestê de jî nîşeya *Hawarê* heye. Li gorî vê, metnê vê helbestê Qedrican peyde kiriye û wan jî ji bo şakirina rihê Silêman Xalid ew weşandiyê. Ji ber ku li gorî agahiyên wan xwediyê vê helbestê hatiye kuştin. Lê wekî ku me li jor kurtejiyana wî da, Şêx Suleymanê Xalidîyê Sêrtî, xwediyê vê helbestê, temenekî dirêj jiyaye û li Sêrtê bi ecelê xwe wefat kiriye.

2.2. Nameyeke Menzûm ji Seyid Eliyê Findikî re

Menzûm mektûb, di edebiyata klasîk de cureyeke taybet e. Li gorî vê, helbestvan ji hev re nameyan dişînin lê ew ne pexşan in, bi awayê helbestkî ne. Bi vî rengî ew hem alava ragihandinê ne hem jî nimûneyên edebiyatê ne. Di edebiyata Kurdî (Kurmancî) ya klasîk de jî nimûneyên nameyên menzûm hene (bnr. Arslan, 2023, 691-693). Bi taybetî di *Dîwana Seyid Eliyê Findikî* de gelek nameyên menzûm hene û ew jî aliyê naverokê ve jî pir dewlemend in (Arslan, 2023a: 128-136). Ji xeynî wan Findikî, xwedî *Mektûbat* e; nameyên wî yên pexşan ên ku şandine û standine hatine komkirin. Di *Mektûbata Findikî* de 44 parçe name hene (S. E. Findikî, 2020: 137-241). Ev name hemû bi Erebi ne lê di nava wan de nimûneyên helbesta Kurdî jî hene. Yek ji wan nimûneyan jî nameyeke menzûm a Şêx Suleyman e ku ji Findikî re rê kiriye. Tipguhêziya vê helbestê wiha ye:

Selama **Babê Burhanî** li wê bejna reyhanî

Wekî ‘ewra di nîsanê bibarî ser dil û canî

Selama misk û têk ‘enber li ser wî zatê dêm-enwer

Birêjit da’im wekî mawer li bejna qameta dilber

Selama min şenaxwanî li ser bejna wê cananê

Birêjit mişlê baranê bi bihna gul û reyhanê (S. E. Findikî, 2020: 210)

Teşeya vê helbestê mesnewiya kurt e. Li gorî vê teşeyê, her beyt di nava xwe de bi qafiyê ye; ev jî rehetiyekê dide helbestvanan loma di berhemên bihev de tê tercîhkirin (bo vê teşeyê bnr. Saraç,

² Destpêka kovara *Hawarê* de ji bo dengê qafê tîpa “K” ji bo yê kefê tîpa “Q” dihat bikaranîn, paşê ew hat guherandin. Loma di kovarê de navê Qedrican wiha hatiye nivîsîn.

³ Wekî tê zanîn kovara *Hawarê* destpêkê de hem bi alfabeya Latîni hem jî bi elfibaya Erebi nivîsên Kurdî diweşîne. Lê ji jimara 24an û pê ve ew êdî ji bo nivîsandina Kurdî tenê alfabeya Latîni bi kar tîne.

2019: 79; Adak, 2019: 346-350). Seyid Eliyê Findikî jî nameyên xwe yê menzûm herî zêde wekî mesnewiyên kurt nivîsîne; jî 11 heb nameyên wî yê menzûm 8 jê wisa ne (Arslan, 2023: 699). Di edebiyata Kurdî ya klasîk de *Dîwana Şêxê Meczûb* bi hejmara mesnewiyên kurt derdikeve pêş. Di vê dîwanê de 5 heb mesnewiyên kurt cih digirin (Şêxê Meczûb, 2023: 393-399).

Wezna erûzê ya vê helbestê çar “mefa’îlun” e. Ev wezn behra hezec e û di helbesta Kurdî ya klasîk de pir belav e; di *Dîwana Melayê Cizîrî* de neh heb (Adak, 2017: 46), di ya Şêxê Meczûb de jî 57 heb helbest bi vê weznê hatine nivîsîn (Arslan, 2021: 49).

Di risteya ewil de gotina “Babê Burhanî” balkêş e. Burhan navê kurekî Şêx Suleyman e, loma ew jî dibe “Babê Burhanî”. Helbestvan, di şûna mexlesê de wiha kunyeya xwe bi kar aniye. Lê ji helbestên wî yê din em dizanin ku mexlesa wî “Suleyman” e.

Şêx Suleyman, bi vê nameya menzûm silav û hurmetên xwe bi zimanê Kurdî pêşkêşî Findikî dike. Dibe ku dewama vê helbestê jî hebe lê di nav nameya Erebi de tenê ev her sê beyt hebûn. Herwiha ev helbest di dîwana wî ya destxet de jî nebû.

Şêx Suleyman, ji bilî vê nameya ku tê de helbesta wî ya Kurdî heye, du nameyên din jî ji Findikî re şandine (S. E. Findikî, 2020: 214-218). Ew jî tev bi Erebi ne. Di nava wan de beşên menzûm hene lê ne bi Kurdî ne. Di van nameyan de jî Şêx Suleyman, ji Findikî re hurmeteke mezin nîşan dide; jê re medhiyeyan dinivîse. Bi riya van nameyên menzûm em hîn dibin ku ev her du helbestvanên Kurdî jî hev agahdar in û têkiliya wan a dostanî û edebî heye.

Şêx Suleyman, di nava heman nameya xwe de beşek ji helbesta “Eya insan” a Şêxê Hezîn jî neqil dike:

Cehvan ji bo qelbî veke b'ismê E'zê zem tahir bike

Meşgûl bibe b'zîkrê keşîr di meşnû'at nezer bike (S. E. Findikî, 2020: 213)

Şêxê Hezîn, xwediyê vê helbestê û çend helbestên din ên bi Kurdî û Erebi (bnr. Aydın&Bulut, 2016), bavê Şêx Fexriddîn e (m. 1914); Şêx Fexriddîn jî murşidê Şêx Suleyman e (Baz, 2015: 98). Loma têkiliya Şêx Suleyman bi Şêxê Hezîn re gelekî xurt e, ew zehf jê hez dike. Wekî me li jor got, wî helbesta “Eya insan” bi Erebi şerh jî kiriye û ew li Sûriyê çap bûye.

2.3. Mersiyeya Şêx Suleyman li Ser Mirina Şêx Zeynilabidîn

Mersiye, bi kurtî di edebiyata klasîk a Rojhilatê de ew helbest in ku li pey miriyan ji bo bîranîn û gotina başiyên wan tene nivîsîn (Toprak, 2004, 215). Edebiyata Kurdî ya klasîk jî aliyê mersiyeyan ve dewlemend e. Bo nimûne Ehmedê Xanî li ser mirina mîrê Bazîdê mersiyeya “Kanê Muhemmed Beg gelo?” nivîsiye:

Kanê Muhemmed Beg gelo kan padişahê Serhedan

Îro ji dil bigrîn dilo kan padişahê Serhedan (Doskî, 2023, 225)

Cureya mersiyeyê di nav ekola Xalidîtiyê de jî cihekî mezin digire. Helbestvanên ehlê terîqetê li ser mirina şêxên xwe an mirina xizmên wan gelek mersiye nivîsîne. Şêx Suleyman jî li ser mirina Şêx Zeynilabidîn mersiyeyeke bi Kurdî nivîsiye. Şêx Zeynilabidîn kurê Şêx Fexriddîn e, Şêx Fexriddîn jî kurê Şêxê Hezîn e (Baz, 2015: 99). Wekî me li jor behs kir, Şêx Suleyman jî her duyan jî ders standiye û jî Şêx Fexriddîn îcazet wergirtiye. Ango wî ev mersiye li ser mirina kurê murşidê xwe nivîsiye.

Şêx Zeynilabidîn, wekî bav û bapîrê xwe mirovekî mitesewif û alim bû. Wî li cem bavê xwe ilmên medreseyê xwend, ji mamê xwe Şêx Seadeddîn (m. 1919) îcazeta tesewifê wergirt. Herwiha jî Şah Husemeddîn Tewîlî (m. 1939) jî xelîfetî wergirt. Wî, piştî mamê xwe 45 salan postnişîniya terîqetê kir û li Sêrtê li gundê Erbinê (bi navê fermî Tuzkuyusu) rehmet kir (Baz, 2015: 99).

Ev mersiyeya Şêx Suleyman di nav *Mecmû'eti'l-Qesa'ida* wî de cih digire (Aydın, b.d., 143-144). Me li jor behsa girîngiya vê mecmûeyê kiribû. Em dikarin ji teşeya vê helbestê re “murebbe'a mutekerrira kit a bêmotle” bibêjin (bo nimûneya vê teşeyê bnr. Adak, 2019: 391-393). Lê ji ber ku ew bê metle' e mirov dikare wê wekî qit'e jî binirxîne. Bo nimûne, teşeya “qit'eya musemmet” jî li vê

helbestê tê (bo nimûneya vê teşeyê bnr. Adak, 2019: 575). Ewçax divê mirov helbestê ne bi bendan lê bi beytan binivîse ku me jî wisa kir. Ya rast di qit'eyan de hem metle' hem mexles nîne. Bo nimûne, di *Dîwana* Fuzûlî ya bi zimanê Tirkî de 42 heb qit'e hene hemû bê mexles in (Fuzûlî, 2021: 713-744). Lê di vê helbesta Şêx Suleyman de mexles heye loma ew gavekê ji teşeya qit'eyê dîr dikeve. Lê helbestvanên Kurdan jixwe gelek caran ev qaîde nemeşandine û di qit'eyan de jî mexlesa xwe gotine. Di *Dîwana* Yusrî de nimûneya vê heye (Gezer, 2022: 58).

Wezna erûzê ya vê helbestê ji behra recez çar “mustef'îlun” e. Bi vî rengî ew ji aliyê rûxsarî ve gelekî dişibe helbesta “Vîna Weten”. Tîpguhêziya helbestê wiha ye:

Qelb û ceger tev şewwi'în j'ah û keder huzn û enîn

J'wefata Zeynil'abidîn *wa furqetah wa hesretah*

Şev û roj xelk hema digrîn istêrê çe'van şor û xwîn

L'wefata Zeynil'abidîn *wa furqetah wa hesretah*

Firqet li me çî dijwar e dil û ceger birîndar e

Dişewwi'în wekî nar e *wa furqetah wa hesretah*

Wa esefa çî gemxwar im j'vê firqetê çiqas jar im

Taqet nema nemîkar im⁴ *wa furqetah wa hesretah*

Şêx Suleyman, heta vê derê xemgîniya xwe ya li ser wefata Zeynilabidîn vegotiyê. Di plansaziya mersiyyan de jî vê beşê re “girî” tê gotin. Ji vir û pê de helbestvan wê dest bi behsa başiyên kesê mirî bike. Ji vê beşê re jî “pesn” tê gotin (Serfiraz, 2012: 30-31).

Çî ruknek bû di 'ilmê de ferîdek bû di fehmê de

'Ecêbek bû di hîlmê de *wa furqetah wa hesretah*

Ewî sê car çû Beytillah ziyaret kir Resûlillah

Munewwer bû bi nurillah *wa furqetah wa hesretah*

Yek ji girîngiyên mersiyyan ew e ku ew di nav risteyên xwe de derbarê jiyannameya kesê/a mirî de agahiyan dihewînin. Bo nimûne ji beyta jor em hîn dibin ku Şêx Zeynilabidîn sê caran serdana Mekkeyê û Medîneyê kiriye.

Ji herkes ra ew bû delîl bê wî em tev mane zelîl

Derman dikir qelbê 'elîl *wa furqetah wa hesretah*

Mu'ezzez bû li ba xelqan tebîbek bû ji bo qelban

Derman bû ew l'hemû derdan *wa furqetah wa hesretah*

Şebr û şebatim qe'et nema di nêv ceger tîrek rima

⁴ “nemîkar im” ango “nema dikarim”.

‘Ilac û derman hem nema *wa furqetah wa hesretah*

Gazî dikim Şeyxê Hezîn hawar dikim Şeyx Fexriddîn

Hûn goh bidin Muhibbuddîn *wa furqetah wa hesretah*

Şêx Suleyman, di vê beytê de silsileya malbata Şêxê Hezîn jimartiye: Şêxê Hezîn bapîr, Şêx Fexriddîn kur, Şêx Zeynilabidîn nevî ye -ev mersiye ji bo wî hatiye nivîsîn- û Şêx Muhibbuddîn kurê nevî ye. Şêx Muhibbuddîn (m. 1993), kurê mezin ê Şêx Zeynilabidîn e ku piştî bavê xwe bûye postnişînê dergehê (Baz, 2015: 99).

Muhibbuddîn tu gem neke da’imen her îhsan bike

Babê te dê imdad bike *wa furqetah wa hesretah*

Şêx Suleyman, di vê beytê de Şêx Muhibbuddînê ku bavê wî miriye tesellî dîke û şîretan lê dîke ku ew piştî bavê xwe qenciyan bike. Di mersiyeyan de ji vê beşa dawî re beşa “dia” tê gotin. Helbestvan di vê beşê de behsa mutleqbûna mirinê dîkin, hezkiriyên mirî tesellî dîkin û ji kesê mirî re dia dîkin (Serfiraz, 2012: 31).

Suleyman tu şabir bike b'emrê Xuda tu razî be

Qelbê te ra wê cabir be *wa furqetah wa hesretah*

Şêx Suleyman, vê carê xwe tesellî dîke û şîretan li nefsa xwe dîke. Mirin emrê Xwedê ye û divê kesê bawermend “bi emrê Xuda razî be”. Di risteya duyem de gotina “cabir” balkêş e. Ew, di vir de bi wateya “cebîrandin” e; ango çawa hestiyê şikestî piştî wextekî dicebire, qelbê şikestî û xemgîn jî wê bicebire, sax bibe.

Ya cabire'l-qelbe'l-kesîr sehhil lena kulle 'esîr

Ente 'ela zaqe qedîr wa furqetah wa hesretah

Ev beyt û her duyên paşê bi Erebi ne. Werger: Ey dilxweşkerê dilê şikestî (Xwedê) tu her zehmetiyê ji me re hêsan bike / Tu dikarî wî tiştî bikî weyla li min dûriyê weyla li min xerîbiyê.⁵

Ucbur⁶ kesra Muhibbuddîn kun lehu 'ewnen we mu'in

Wenşurhu xeyre'n-naşirîn wa furqetah wa hesretah

Werger: Şikestina Muhibbiddîn sax bike, jê re alîkar bibe / Wî bi ser bêxe ey baştirîn alîkar (Xwedê) weyla li min dûriyê weyla li min xerîbiyê.

Wec 'elhu fî haze'l-meqam muhteremen⁷ beyne'l-enam

Sehhil lena kulle meram wa furqetah wa hesretah

Werger: Di vî cihê de, di nav xelkê de wî bike rêzdar / Her daxwazê ji me re hêsan bike weyla li min dûriyê weyla li min xerîbiyê.

Suleyman tu du‘a bike tu car ewî ijbîr neke

Imdad Hezîn jê ra bike *wa furqetah wa hesretah*

Helbestvan di vê beyta dawî de mexlesa xwe bi kar aniye. Wekî ku me di helbesta “Vîna Weten” de jî dît mexlesa Şêx Suleymanê Xalidî “Suleyman” e. Dîsa di vê beytê de gotina “ijbîr” balkêş e. Helbestvan ji bo ku wezin xirab nebe gotina “jî bîr” wekî “ijbîr” bi kar aniye. Di helbesta klasîk de ji bo diristiya weznê helbestvan midaxeleyên wiha dîkin.

⁵ Di wergera Erebi de ji bo alîkariya wî em ji mamoste Fakhr Alden Hamza re minetdar in.

⁶ Di metnê resen de wekî “Ecbîr” hatiye herekekirin.

⁷ Di metnê resen de wekî “muhterimen” hatiye herekekirin.

Encam

Şêx Suleymanê Xalîdiyê Sêrtî helbestvanekî Kurdî ye. Ew di helbesta Kurdî de hevdemê Ebdurehîm Rehmî û Seyid Eliyê Findikî, peyrevê Ehmedê Xanî û Hacî Qadirê Koyî ye. Wekî ku me di vê gotarê de pêşkêş kir, wî bi zimanê Kurdî (Kurmancî) kêmanî sê heb helbest nivîsîne. Lê ji ber ku ew helbest di dîwana wî ya destxet de cih nagirin, ew ber çavan neketine; Şêx Suleyman jî di dîroka edebiyata Kurdî de cihê ku heq dike negirtiye. Ev ji bo lêkolîneriya Kurdî kêmasiyek bû. Bi peydekirin û weşandina van helbestan me xîret kir ku vê kêmasiyê telafî bikin.

Destpêka sedsala 20an ji bo edebiyata Kurdî çaxê derwazeyê, qonaxa derbasbûna ji klasîkê ber bi nûjenê ve ye. Loma di nimûneyên vê heyamê de taybetiyên helbesta klasîk û nûjen bi hev re xuya dikin. Helbesta “Vîna Weten” a Şêx Suleyman jî wisa ye. Şêx Suleyman ku perwerdeyê klasîk wergirtiye, ehlê terîqetê ye, bi terza klasîk, bi kêşa erûzê lê bi fikriyateke nû helbesta “Vîna Weten” nivîsiye. Tiştêkî din ê balkêş jî ew helbesta wî ne bi destxetan lê di kovarê de angî bi riya çapxaneyê li nav Kurdan belav bûye. Ew di sala 1919an de li Stenbolê, di 1932yan de li Şamê çap bûye. Ev jî di serdema nûjen de rola kovar û rojnameyan di edebiyatê de nîşanî me dide. Herwiha ew nîşan dide ku destpêka sedsala 20an de ji bo zimanê Kurdî êdî serdema destxetan diqede serdema çapê dest pê dike.

Yek ji helbestên Şêx Suleyman cureya nameya menzûm e. Ev name, ji nameyên asayî cuda ne; ew ne pexşan lê helbest in. Bi vî rengî ew hem alava ragihandinê ne hem jî nimûneya edebî ne. Herwiha ew ji bo serdema xwe belgeyek in. Ji vê helbesta Şêx Suleyman em hîn dibin ku di navbera du helbestvanên Kurdî de -Şêx Suleyman û Seyid Eliyê Findikî- têkiliyê dostane, rêz û hurmetek heye.

Yek ji helbestên Şêx Suleyman jî mersiye ye. Wî ew helbest ser mirina Şêx Zeynilabidînê kurê Şêx Fexriddîn nivîsiye. Şêx Suleyman, di edebiyata Kurdî ya klasîk de ji ekola Xalidî ye û di vê ekolê de mersiye cihê mezî digire. Berhevkirin û lêkolîna van mersiyeyan jî ji bo dîroka edebiyata Kurdî, tarîxa terîqetan, têkiliya murîd, murşid û aliman girîng e. Wekî nameyên menzûm mersiye jî ligel ku nimûneyên edebiyatê ne herwiha ji bo dîrokê jî wesîqeyek in.

Şêx Suleyman, helbestvanekî pirziman e. Wî bi Erebi, Farsî û Kurdî helbest nivîsîne; herwiha di nav helbestên wî yên Kurdî de jî hin beyt û risteyên bi Erebi hene. Ev di ziman û helbestê de hunera wî nîşan dide. Ji bilî helbestvaniyê, wî li ser helbestên Şêxê Hezîn şerh jî nivîsîne. Ev jî ji bo zanîna wî ya edebiyata klasîk delîl in. Ligel van meziyetan jî *Dîwana Şêx Suleyman* hê nehatiye weşandin û helbestên wî yên Kurdî jî weşartî mane ku bi vê gotarê me hewl da wan derxine ronahiyê.

Çavkanî

- Adak, A. (2009). Şeyh Cüneyd-i Zokaydî ve Mahtut Bir Şiir Mecmuası. *Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 133-139.
- Adak, A. (2017). Serdema Xalidîyê Di Tarîxa Edebiyata Kurdî ya Klasîk de. *Kürt Tarihi*, 30, 59-64.
- Adak, A. (2019). *Teşeyên Nezmê -di edebiyata kurdî ya klasîk de-*. Stenbol: Nûbihar.
- Akay, S. (2021). Şiir Çizme Sanatı ve Siirtli Şeyh Süleyman El-Halidî (Yüksek) Divanından Görsel Şiir Örnekleri. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(2), 337-345.
- Arslan, M. (2014). *Di Dewra Osmanîyan de Weşangeriya Kitêbên Kurdî (1844-1923)* (Teza lîsansa bilind), Ji “Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi [Saziya Perwerdeya Bilind Navenda Tezan a Netewî]” hatiye wergirtin (Tez No. 383853).
- Arslan, M. (2016). Hacî Qadirê Koyî: Serencema Dîwana Wî li Stenbolê û Hevaltiya Wî bi Keyfi re. *The Journal of Mesopotamian Studies*, 1(1), 91-101.

- Arslan, M. (2016a). Serbestî Gazetesi (1918-1919) ve Bedirxanîler: Celadet Alî Bedirxan'ın Yazıları ve Kürtlere Dair Bazı Haberler. H. Karacan (Ed.) Di nav *Kürdoloji Akademik Çalıřmalar Cilt 2* de (r. 393-460). İstanbul: Yargı Yayınevi.
- Arslan, M. (2021). Şeyh-i Meczûb Divanı (Metin-inceleme) (Teza doktorayê). Ji “Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi [Saziya Perwerdeya Bilind Navenda Tezan a Netewî]” hatiye wergirtin (Tez No. 666002).
- Arslan, M. (2023). Nêrîneke Giştî Li Nameyên Menzûm Di Edebiyata Kurdî (Kurmancî) Ya Klasîk De. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(3), 689-703.
- Arslan, M. (2023a). Di Nameyên Menzûm ên Seyid Eliyê Findikî de Çavdêriya Civakî, Rexne û Şîret. A. Kırkan-Y. Cengiz (Ed.) Di nav *Dilbilim ve Karşılařtirmalı Edebiyat -Karşılařtirmalı Edebiyat-* de (r. 128-138). Mardin: Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları.
- Aydın, V. (b.d.). *Mecmû'eti'l-Qesa'idi li'ş-Şeyx Muhemmed el-Hezîn el-Firsafî we Yeliha Tis'a 'Aşrete Risaleton (Kasideler ve 19 Risale)*. Cihê çapê nediyar e.
- Aydın, M. & Bulut, A. (2016). *Şeyh Muhammed el-Hazin ve Dîvânı*. İstanbul: Ravza Yayınları.
- Baz, İ. (2015). Siirtli Âşık Bir Sûfi: Şeyh Muhammed Hazîn-i Firsâfi. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6(11), 89-126.
- Bedirxan, S. (1932, 23 Çiriya-Berê). Ax Kurdistan. *Hawar*, 10, 2.
- Bozarslan, M. E. (1985). *Jîn Kovara Kurdî-Tirkî * Kürdçe-Türkçe Dergi 1918-1919*. I-V Cild, Uppsala: Deng.
- Doskî, T. İ. (2023). *Şerha Dîwana Ehmedê Xanî*. Stenbol: Nûbihar.
- Ehmedê Xanî. (1986). *Nûbar*. (Z. Kaya, Amd.) Stockholm: Roja Nû.
- Fuzûlî. (2021). *Fuzûlî Dîvânı*. (A. Kılınç, Amd.) İstanbul: Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.
- Gezer, S. (2022). *Dîwana Mela Yasîn Yusrî*. Wan: Peywend.
- Hekarî, E. R. (2016). *Gazîya Welat*. (S. Ulugana, Amd.) Diyarbakir: Lîs.
- Karagöz, İ., Karaman F., Paçacı, İ., Canbulat, M., Gelişgen, A., Ural, İ. (2015). *Dinî Kavramlar Sözlüğü*. (Çapa 6an). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Kedrican. (1932, 15 Hizêran). Silêman Beg Bedir-xan. *Hawar*, 3, 4-5.
- Konê Reş. (2007). “Zeyneb Bedirxan, malbata Alsulih û çîroka vekirina Civata Kurdî Ya Lubnanî ya Qenciye li Libnanê”. *Çandname*, (Gihîn: 03.10.2023), <https://candname.com/zeyneb-bedirxan-malbata-alsulih-u-ciroka-vekirina-civata-kurdi-ya-lubnani-ya-qenciye-li-libnane/>.
- Rojî Kurd 1913 -Yüzüncü Yılında-*. (2013). (Koma Xebatên Kurdolojiyê, Amd.) Stenbol: Enstîtuya Kurdî ya Stenbolê.
- Sağlam, A. & Yiğitoğlu, M. (2018). Hürriyet Kasidesi'nden Kırk Yıl Sonra Hürriyet Mevlidi. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(20), 281-293.
- Salih, S. & Salih, R. (2022). *Govarî “Kurdistan” (Estemûl, 1919-1920)*. Silêmanî: Binkey Jîn.
- Saraç, M. A. Y. (2019). *Klâsik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafîye-*. (Çapa 11an). İstanbul: Gökkuşbu.
- S. E. Findikî, (2020). *Kulliyatu's-Seyyid 'Elî el-Findikî*. (Mela M. Seîd Erzen el-Findikî, Amd.) Stenbol: Nûbihar.
- Serfiraz, M. (2012). Mersiye û di Edebiyata Kurdî de Mersiye. *Nûbihar*, 120, 30-33.
- Serfiraz, M. (2015). *Kurd, Kitêb, Çapxane*. Stenbol: Peywend.
- Şêx Suleymanê Xalidî, (1335/1919, 11 Hezîran). Vîna Weten. *Kurdistan*, 9, 147-148.

Şêxê Meczûb. (2023). *Dîwan*. (M. Arslan, Amd.) Ankara: Kùltür ve Turizm Bakanlıđı Yayınları.

Toprak, M. F. (2004). Mersiye. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 29, 215-217.

Tuna, S. (2016). Hadis, Tarih ve Edebiyat Kaynaklarına Göre Veda Hutbesinin Yeniden İnşası. (Teza lîsansa bilind). Ji “Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi [Saziya Perwerdeya Bilind Navenda Tezan a Netewî]” hatiye wergirtin (Tez No. 421545).

Pêvek I: Helbesta Pêşîn a Şêx Suleyman: "Vîna Weten"

صهيفه ١١٤	کردستان	عدد ٩
تاریخ برتکرردن عبارتدر - دستوری هر کرد فردی فایه‌ایمانیه‌سی کجی درین بر توکل واطمئنان روح ایله از بر له من و صکرده قرآنی او قودینی کجی بر عشق دیندارانه ایله او قومازسه آتی بزم ایچون یک مظلم اولاجقدر . اوئی او قدر عطشان بر بر احتیاجله دست تکریه آلامکه : او بزدن کوردیکی حرمت حقیقه به بدل بزی بو کسلتسون . زیرا بو کون مقدر امتزله اوینایان ملتبر آنجاق بو عدسات ماضیه دن وقوعات مستقبلی کوره رک نائیل تعالی اولمشلردر . وهیسی ده هر شیرینی اوکا مدیوندر لر .	یکانه‌شی آروپانک اجتماعی و ملی اساسانندن زیاده خصوصی و ملی تاریخمز اولمالیدر . برزنجی زیاده ع . ١	
چونکه تاریخ برتکرردن عبارتدر . چونکه بو کونکی وقایع ماضیه کیلرک زنکین وعصری برمائیلدر .	قینا وطن	
تاریخ یالکز خواصک دکدر . یالکز عالمکده دکدر عوامکدر . جاهلکدر . هر زمرة بشمرک مرآت عبرتیدر . صنوف بشریه نک هربری کندی حیات ماضیه سنی آنجاق او جمله کائناتندن او کره نیر . ماضیه سنی بیلمه ن بر ملت ، پدرنی شجره السابنی بیلمه ن بر ملت ، پدرنی بیلمه نلرک ویاخود بیلمک ایسته مینلرک انسانلر آره سنده موقعی نه ایسه تاریخدن غافل اوکا یابانجی یاشایان ملت لرکده بین الدول موقعی اوندن بشقه برشی دکدر .	حدوشای انس و جان بو خالق کون و مکان سیا ائف نوع انسان دایه ژیرا عقل ولسان حب و لاط ژایمانه آه کردستان آه کردستان چه قاس صلاوة وهم سلام اوبت لسر خیرانام هم آل و اصحاب کرام اون رکنا ذین اسلام حب و لاط ژایمانه آه کردستان آه کردستان گوه بدنافی حکایتی کلی بران دا قصتی زوه را بکم بھرقتی لمه را بو قیامتی حب و لاط ژایمانه آه کردستان آه کردستان پیغمبر او کره فرمان حب الوطن من الایمان عاشق بین کلی کردان ژبو وطن ژبو زوزان حب و لاط ژایمانه آه کردستان آه کردستان کسی حبا وطن نکت نعمت خوه زائل دکت آیت وسان حکم دکت ژبو خورا محروم دکت حب و لاط ژایمانه آه کردستان آه کردستان کردی اگر منسوب بیت بال غیر خوه ملعون دبت بنص حدیث اثبات دبت بی بابونی قیمت دبت حب و لاط ژایمانه آه کردستان آه کردستان حب و لاط ژایمانه علی الخصوص کردستانه منبع علم و عرفانه اوژمرا سرمیانه حب و لاط ژایمانه آه کردستان آه کردستان هرچی و لاط و لک شکر ا حال زوزان شیرینترا اوشیر و ماز حفست خوشتر ا دام بچن باب و برا حب و لاط ژایمانه آه کردستان آه کردستان عشق اولاط دل شو طاند جان و جگر او بر طاند هم عقل و صبر مار قاند قوت ماتمام ستاند	
ای بیلمی زکه : هر شیمزی تاریخده بولاجفز بتون اسباب فیض رفعتی یالکز بو منبعیدن آلاجفز . ماضیمز حقنده آرایه جفمز شیرینی اوراده بولاجفمز کجی استقبال ایچونده حوایج اجتماعیه و اخلاقیه و علمیه منزل قوه لرینی تاریخده بولاجفز . بونلرک هپسی اوراده رشیم حالنده بزی هکلیور . او حالده منور لریمز که اهمیتله تدقیق ایده جکلری		

Pêvek II: Helbesta Pêşîn a Şêx Suleyman: “Vîna Weten” (Berdewam)

صهيفه ١١٥	کردستان	عدد ٩
له ژير کا بوس جهل و کوت [١] اخسيزی ده نالين	آه کردستان آه کردستان	حب و لاط ژايمانه
سربا پوشيه کي رش، حيلک ماتم بوج ده بر ناکي؟..!	صداوخ ژبر في محرتي	صدا آه ژدست فرقتي
له غر ببت لاو کردان بونکاي وصل تو محزون	دا ام بچن نيغ ماتي	حتي کنسکي قمي غر بتي
شو و روژنا سروين بوشهد شيرين ژهر ترياکي	آه کردستان آه کردستان	حب و لاط ژايمانه
له سر شاخ بلند و مرکه شين تو بلا رابن [٢]	يقين عقلي وي تينا	هر کس و لاط نا حينا
بشور دل بخوين بلبلان او رو بغمنا کي .	حميت ژيرا قط تينا	بال پيغمبر مقبول تينا
ولات و شاري مه خوشه ، بلا حيفه که ويرانه	آه کردستان آه کردستان	حب و لاط ژايمانه
لبو چاوي بفر ميسک جوانان سرمه يه خا کي	کافي شمع دل مرا	کافي و لاط باب و برا
زبان کردی شيرينه، وهوارايه رنگينه	داام بچن وي کيفيرا	اوه نعيمی اکيرا
بلا چونکه همومان دشمنين زور صعبه ادراکي	آه کردستان آه کردستان	حب و لاط ژايمانه
تفاق مه کنه يکي عظيمه جاوبال وي	ژي تين مر بهنا جانان	ولاط ماکل و ريحان
بکردن شيخ و اغا و ملاو و دست مساواکي	حتي ابد آخر زمان	ام بي بونا مست و سکران
له نيو جوانان ديشدا شوقی بيجاره و بستانه	آه کردستان آه کردستان	حب و لاط ژايمانه
به نور حب موطن دلفروزه وهاته روناي کي	ژنسلا خالديانه	اف کوتي سلپانه
له ريکاي دور (هي وي) يعني اميد دست بدست دکرن	قسم دکم بقرا نه	صاحب درد داي در مانه
بعلم و معرفت تير او بکين جا خا که کي باکي . . .	آه کردستان آه کردستان	حب و لاط ژايمانه
قاضی زاده	سمردي	
• . شوقی	شيخ سليمان خالدي	
	جوانان	
	به مناسبت زند و بونه وي (هي وي)	
	اميد	
بياناما (جفانا فقيه هي وي کردان)	هلمستاون جوانان وطن ، ديسان به بي باکي	
فاحفات ساللا ٣٢٨ ده ژآلي بي ليک فقيه	له حيرت دود کونه ملک با بيان هاته چالاي.	
کردان فبو . بر ايمه يکي دناف جفانيد خبتن	ده دل عزم و له سر شود جواني وهاتوده خوازن	
وان کلک شغل ديتن . لي وي زمانيد چاف	که بر ژين له سر خاک وطن خونيان بسر باکي.	
کردستان لي فرا بو . چه چاره که شري	بلا تير آوجي بوخوينه سوره کل له مر کولان	
مزين هات، هنک جوان کردان چون سفری .	به شعله نور اميديان وطن بايته روناي کي	
هنک بلا بون . رومي خيره خوزيان حفات	وطن! . . . اي ملک بايرم لبوج او رو که رو خاوي؟	
بلا کرين . ايروژي مه زاروي کردا	لبوج جي و مسکني وحش و طيور خا که کي باکي؟	
لازمه کووي جفانا مبارک دي نوهدا بژين .	لبوج اولاد تو يعني برازا ومام و جيرانم	
[١] بايان کردجه سيدر : کوت = کلچو	بلي بايره گوره و خشک و وور و باو که خودا يکي	
[٢] رابن بايان لساندن هلمستن		

Pêvek III: Nameya Şêx Suleyman ji Seyid Eliyê Findikî re (Destpêk)

(٢٧)

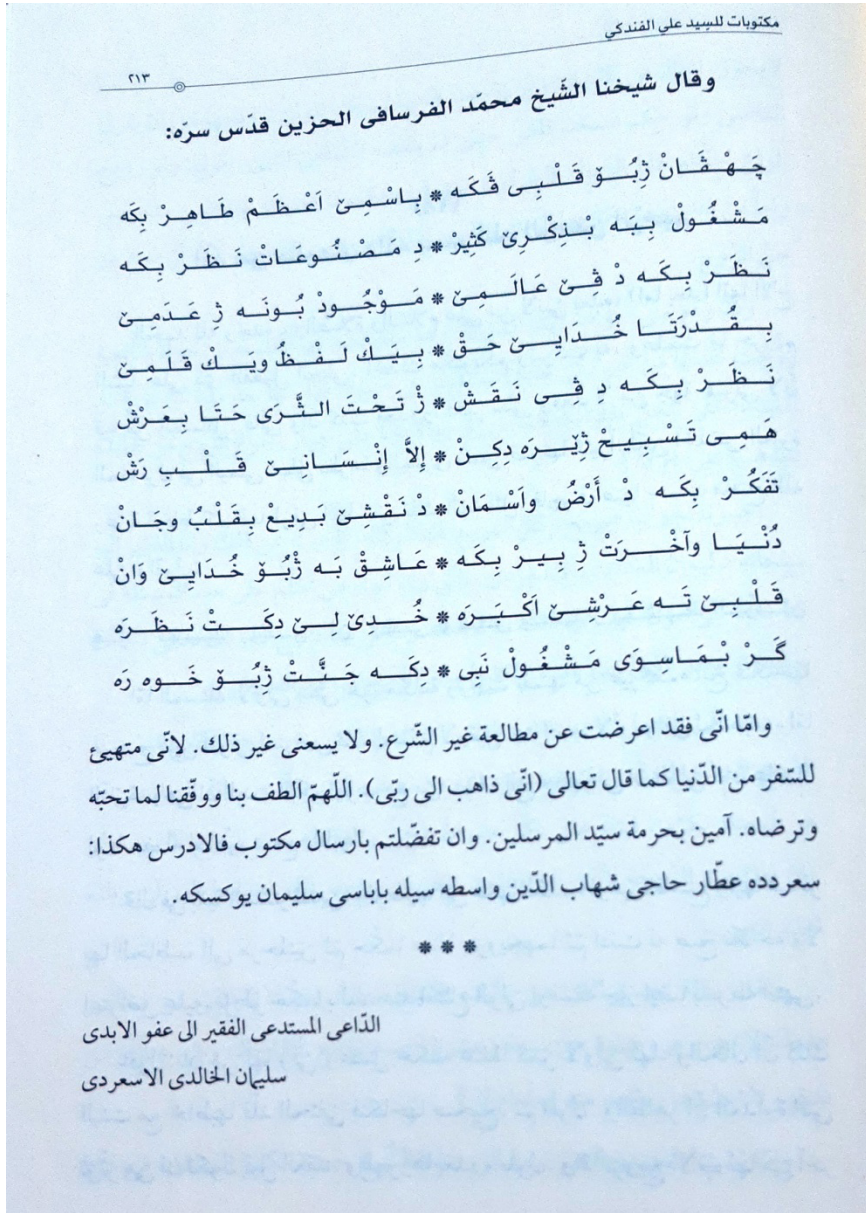
آه من سليمان وآه بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله المنعم على عباده الابرار، بصفاء القلوب واشراق الانوار، والصلاة
والسلام على الحبيب والمحبوب النبي المختار، وعلى آله واصحابه مادام الليل
والنهار.

(امابعد) غب اهداء سلام تَضَوُّعُ الكونِ نفحاته وازكى تحيات عطرية تفتح زهر
المحبة نسماته، واخلاص محبة بالثناء مشموله، ورفع ادعية بالاجابة مقبولة، فان
تفضل المحب عليّ الجناب بالسؤال عن هذا الفقير فله الحمد تعالى هو في ميدان
الحياة نائم، وبالذعاء قائم، ثم اقول:

سَلَامًا بَابِ بُرْهَانِي * لِسَرِّ وِي بَرُّنَا رِيحَانِي
وَكِي عَوْرًا دِ نَيْسَانِي * بِبَارِي سَرِّ دِلِّ وِ جَانِي
سَلَامًا مِسْكَ تَيْكِ عَنَّبَر * لِسَرِّ وِي ذَاتِي دِيْمِ اَنْوَر
بُرِيْرْتِ دَائِمٌ وَاوَر * لِبَرُّنَا قَامَتَا دِلْبَر
سَلَامًا مِنْ تَنَاخَوَانِي * لِسَرِّ بَرُّنَا وِي جَانَانِي
بُرِيْرْتِ مِثْلِي بَارَانِي * بِبِهْنَا كُلُّ وِ رِيحَانِي

ثم ايها الاخ عليّ الجناب، المادح اكل الكباب، شرب الشاهي مع الاحباب،
وصلت يدي وريقتكم الانيقه، ومنظومتكم الرشيقه، تتمه للنظم الزاهي فقلت في
حقها: يا حَبْدَا النَّظْمِ الْمَسْلُسِ اَنَّهُ فَاقَ عَلٰى نَظْمِ الْفَرَايِدِ مَطْرَبًا فِي جِبْهَةِ السَّمَاوِرِ

Pêvek IV: Nameya Şêx Suleyman ji Seyid Eliyê Findikî re (Dawî)

Pêvek V: Mersiye ya Şêx Suleyman ji bo Şêx Zeynilabidîn (Destpêk)

١٤٤

وَصَلِّ يَا رَبِّ عَلَيَّ مِنْ قَدْسِي ۞ عَلَيَّ الْبُرَاقِ لِلْعَلَا بِدَعْوَةٍ
 وَاللَّهِ وَالرَّابِعِينَ كُلِّهِمْ ۞ وَأَرْضِ عَلَيَّ الْأَصْحَابِ خَيْرِ الْأُمَّةِ

ایضا الشیخ سلیمان الخالیدی قدس سره و نفعنا الله به امین

قَلْبٌ وَجَكَرَتْ شَوَّطِينُ ۞ زَاهُ كَدْرُ حَزْنٍ وَانِينُ ۞
 زَوْفَاتَا زَيْنِ الْعَابِدِينَ ۞ وَأَفْرَقَاتَاهُ وَأَحْسَرَاتَاهُ ۞
 شَفُّ وَرَوْهُ خَلْقٌ هَمَّا دَكْرِينُ ۞ اسْتِيرِي جَعْفَانَ صُورَ وَخُونُ ۞
 لَوْفَاتَا زَيْنِ الْعَابِدِينَ ۞ وَأَفْرَقَاتَاهُ وَأَحْسَرَاتَاهُ ۞

فَرَقَتْ لَهُ جِهَةٌ دُرَّوَانَةٌ دَلٌّ وَجَكَرَتْ بَرِيدَانَةٌ دَشَوَّطِينُ وَكِي نَارَةٌ وَأَفْرَقَاتَاهُ وَأَحْسَرَاتَاهُ ۞
 وَالسَّفَاحَةُ نَحْمٌ حَوَارِيمٌ زَيْفٌ فَرَقَتْ جَعْفَانَ طَائِفَتُهَا نَمِي كَارِمٌ وَأَفْرَقَاتَاهُ وَأَحْسَرَاتَاهُ ۞
 جِهَةٌ رَكْنَةٌ بُوَدِّعَلِيمِيَّةٌ فَرِيدَةٌ بُوَدِّفَهْمِيَّةٌ عَجَبِيَّةٌ بُوَدِّجَلِيمِيَّةٌ وَأَفْرَقَاتَاهُ وَأَحْسَرَاتَاهُ ۞
 أَوْي سُرَّ جَارِ جُوبَيْتِ اللَّهِ زِيَارَتِكُمْ رَسُولِ اللَّهِ مُنُورٌ بُوَنُورِ اللَّهِ وَأَفْرَقَاتَاهُ وَأَحْسَرَاتَاهُ ۞
 زَهْرُ كَسْرٍ أَوْ بُوَدِّدَلِيلِ بُوَي تَفَامُ مَانَهُ ذَلِيلُ دَرْمَانَ دَكْرُ قَلْبِ عَلِيلِ وَأَفْرَقَاتَاهُ وَأَحْسَرَاتَاهُ ۞

مُعَزُّ بُولِبَا خَلْقَانُ ۞ طَبِيكُ بُوَرَبُوقَلْبَانُ ۞
 دَرْمَانَ بُوَأُولَهَرْدَرْدَانُ ۞ وَأَفْرَقَاتَاهُ وَأَحْسَرَاتَاهُ ۞
 صَبْرُ وَثَابَتُمْ قَطْمَانًا دِنْفِ جَكَرَتِ بِيْرُكُ مَا عِلَاجُ دَرْمَانَ هَمَّ نَمَا وَأَفْرَقَاتَاهُ وَأَحْسَرَاتَاهُ ۞

Pêvek VI: Mersiyeya Şêx Suleyman ji bo Şêx Zeynilabidîn (Dawî)

١٤٣
کازی دیم شیخ حزین
هوازی دیم شیخ فخرالدین
هون گوه بدن محب الدین
و افرقتاه واحسرتاه
و افرقتاه واحسرتاه
محب الدین تو غم نه دامه امر احسان بکه بادیته دی امداد بکه و افرقتاه واحسرتاه
ایمانا نو جابریه بامر خدا تو راضیه قلب تراوی جابریه و افرقتاه واحسرتاه
یا جابر القلب الکبیر سئل لنا کل عسر انت علی ذال قدر و افرقتاه واحسرتاه
اجر کسرا محب الدین کن له عوناً و معیناً و انصره خیر الناصین و افرقتاه واحسرتاه
و اجعله فی هذا المقام محترماً بین الانام سئل لنا کراماً و افرقتاه واحسرتاه
سلیمان تو دعای بکه تو جاراوی از بیر نه امداد حزین ترا بکه و افرقتاه واحسرتاه
ایضا حضور الحاج الشیخ سلیمان الخالدی لوفاته قدسنا الله باسراک
بدر بکن باد صبا این دل پر کرم
که درونم سخته شد از فرقه یار
خواهم از تو یک نسیم از باد چله
جگر و احتشای من سوزند چون نار
گر تو یک کلوخ از برق زوزان
بیسان این سخره اتشش بسیار
آیا ریج الصبا ابرد فواد
و ااصلنی بانواع الریاح
و ساعدنی علی نیل المراد
لعل اشم رجحان سعاد
بریح احبب اهل و داری
و انعشمت القلب الحزین
سلیمان یروم
١٤٤

Extended Abstract

The subject of this study is the Kurdish (Kurmanji) poetry of Sheikh Suleyman al-Khalidi. We have tried to fill this gap by finding and publishing three of his poems. The main aims of this article are the following:

1. To write the biography of Sheikh Suleyman al-Khalidi
2. To identify the Kurdish poems of Sheikh Suleyman al-Khalidi
3. To transliterate three Kurdish poems of Sheikh Suleyman al-Khalidi into Latin letters
4. To analyze Sheikh Suleyman al-Khalidi's Kurdish poems transliterated into Latin script in terms of form and content
5. To determine the place of Sheikh Suleyman al-Khalidi in the history of Kurdish literature
6. To determine the importance of Sheikh Suleyman al-Khalidi in Kurdish literature

Sheikh Suleyman al-Khalidi of Siirt (1876-1972) was a nineteenth and twentieth century Kurdish poet. In Kurdish poetry, he was a contemporary of Abdurrahim Rahmi and Sayyid Ali Findiki, and a follower of Ahmed Khani and Haji Qadir Koyi. As far as we can determine, he has at least three poems in Kurdish (Kurmanji). However, since these poems were not included in his written divan, they have not been evaluated until now; Sheikh Suleyman has not received the place he deserves in the history of Kurdish literature. This was a deficiency for Kurdish studies.

The method we used in this study is literature review. Our main sources were the Kurdish press of the Ottoman period, the Kurdish press that emerged in Syria, the letters of Kurdish scholars and poetry collections. In these sources, we identified Sheikh Suleyman's Kurdish poems and transcribed them into Latin letters. Then we consulted biographical works to write his life story.

Sheikh Suleyman's first Kurdish poem, "Vîna Weten" [*Patriotic Will* or *Patriotic Love*], was published in 1919 in *Kurdistan* magazine published in Istanbul. In 1932, the same poem was published in *Hawar* magazine published in Damascus. We can make the following assessments about this poem:

1. The beginning of the 20th century is a period of transition from classical to modern Kurdish literature, especially in Kurdish poetry. This period is an intermediate period for Kurdish language and literature. Therefore, the characteristics of classical and modern poetry are seen together in the works of this period. Sheikh Süleyman's poem "Vîna Weten" is an example of this. Sheikh Suleyman, who received religious education in madrasa and belonged to the Khalidic order, wrote his poem "Vîna Weten" in classical style, with romantic words but with a new idea. What he praises in his poem is no longer the beloved one but the homeland. He is in love not with a beauty but with his homeland: "Our homeland is rose and basil/Of it comes the smell of heaven/We are drunk with its scent/Till the end of time."

2. For Sheikh Suleyman, loving his homeland is a religious duty: "The Prophet has commanded it "ḥubb al-waṭan min al-îmān"/ Be in love, O Kurds for the homeland, for the plateau". He also repeats at the end of each stanza: "Love for the homeland is faith ah Kurdistan ah Kurdistan". The phrase "ḥubb al-waṭan min al-îmān" is considered a "hadith", the word of the Prophet Muhammad, but this is doubtful. It had a significant impact on the understanding of nationalism among Muslim nations during the modernization process. Pious Kurdish poets also reinforced their ideas of nationalism with this "hadith".

3. It is also important to note that Sheikh Suleyman's poem "Vîna Weten" was published in a Kurdish magazine during the Ottoman period. Whereas classical poetry remained in a narrow circle through manuscripts, modern poetry has spread widely through the printing press. Sheikh Suleyman's poem "Vîna Weten" thus reached the majority of literate Kurds. This shows us that for modern Kurdish poetry in the early 20th century, the era of manuscripts ended and the era of the printing press began. It also shows us the role of magazines and newspapers in literature in the new era.

One of Sheikh Suleyman's Kurdish poems is a "verse letter". These letters have the characteristics of poetry, unlike the usual letter. In this respect, they are both a means of communication and a literary work. Poetic letters are also documents of their time. There are many examples of verse letters in classical Kurdish literature. This poem by Sheikh Suleyman is included in an Arabic letter he wrote to another Kurdish poet, Sayyid Ali Findiki. This shows us that there was a strong connection between Sheikh Suleyman and Sayyid Ali Findiki.

One of Sheikh Suleyman's poems is a "marthiya [elegy]". A marthiya is a poem written in memory of a deceased person. In the elegies, the good deeds of the deceased are remembered and prayers are offered for him.

Sheikh Suleyman wrote this poem on the death of Sheikh Zaynalabedin, the son of his murshid Sheikh Fakhr al-Din. Sheikh Suleyman belonged to the Naqshbandi-Khalidi school of Sufism and this school had a great influence on Kurdish society and literature. In the divans of the Khalidi Kurdish poets, marthiya poems have an important place. Collecting and analyzing these poems are very important for the history of Kurdish literature, the history of Sufism and the relations between Kurdish scholars.

Sheikh Suleyman was a multilingual poet. He wrote poems and works in Arabic, Persian and Kurdish. He also wrote some Arabic verses in his Kurdish poems. This shows his art in poetry. Until now, Sheikh Suleyman's aspect as a Kurdish poet has remained in the dark. With this article, we have tried to shed some light on it.